

Abdal Musa Velayetnamesi ve Kaygusuz Abdal Pendnamesi'ni İçeren Veli Baba Elyazması Üzerinde Kısa Bir Sunuş (ve METİNLER)

İsmail Kaygusuz

İki ayrı metin içeren bu elyazmasının fotokopisi Almanya'da yaşamakta olan değerli dostum ozan Budak Ali (Ali Kaykı) tarafından bize verildi. Kendisi fotokopinin elde edilişi hakkında şunları yazmıştı:

“2003 senesinde Elmalı- Tekke Köye gittiğimde Abdal Musa Tekkesi dedelerinden Gündüz Ali Koca Baba *Menakıbname*'yi bana verirken, Fransa'dan bir talibinin getirdiğini söylemişti. Fransa'nın neresinden bilmiyorum sadece bir kütüphanede bulmuş ve fotokopisini çekmiş. Koca Ali Baba, başkalarının istemesine rağmen vermediğini, beni beklediğini söylemiş ve 'bunu değerlendir' demişti. İsteği yerini buldu çok şükür! Hem de en iyi şekilde.”

En iyi şekilde değerlendirebildik mi? Bizim dar olanaklı koşullarımızda buna olumlu yanıt vermek olası değildir, elimizden geleni yaptık. 2005'in Aralık ayı başlarında Hannover'de dostumuza konuk olma şansımız doğdu. Ali Koca Baba'ya telefon ederek kendi ağzından da duymak istedik. Ancak bize anlatılanlardan fazlalık olarak, bir talibinin İstanbul'da yaşayan ve öğretmenlik yapmakta olan bir Fransız bayan öğretmenden almış olduğunu öğrendik.

Veli Baba Elyazmasındaki *Velayetname* metni, Musa Seyirci'nin *Abdal Musa Sultan*¹ kitabına almış olduğu metinden çok az da olsa bazı farklılıklar göstermektedir. İlk kez 1930'lu yıllarda Sadeddin Nüzhed Ergun'un *Türk Şairleri*² yapıtında yayınlanan bu metnin Naci Kum'un Isparta'da bulunduğu elyazmasından alınmış olduğunu öğreniyoruz.

Aşağıdaki metinlerin orijinal elyazması da, 17.yüzyılın üçüncü çeyreği başlarında Uluğbey kasabasındaki bir Alevi-Bektaşî dergahında istinsah edilmiştir, yani Isparta kökenlidir. Metinlerin sonundaki isim ve tarihler bunu açıkça göstermektedir. Elyazmasını istinsah eden ya da denetimi altında, başında bulunduğu Dergah'ta istinsah ettiren kişi Dördüncü İmam Zeynelabidin oğlu Zeyd'in soyundan “El-Hüseyn el-Veli el-Seyid el Meşhur Salıncak Dede oğlu Veliyeddin el-Gazi Baba el-meşhur Veli Baba Sultan”dır. 1647-8'de öldürüldüğü bilinen Veli Baba Sultan'ın Arapça yazmış olduğu bizce önemli bir tarihsel yapıt olan “*Menakıbname*”si 1890'larda Türkçeleştirilmiş ve kendisinden sonra soyundan gelenlerin şecereleri, Osmanlı yönetimiyle yakın ilişkiler, Dergah'ın vakıf arazisine ilişkin padişah fermanları, kasideler vb. eklerle yeniden yazılmıştır.³

Velayetname'yi ilk yazan kişinin, Abdal Musa Sultan'ın hakka yürümesinden hemen sonra 14.yüzyılın sonlarında bir müridi olduğunu düşünüyoruz, ya da 15. yüzyılın ilk çeyreği içinde, Teke bölgesinin henüz Osmanoğulları'na bağlanmadan önce olmalı. İncelemekte olduğumuz Veli Baba Elyazması fotokopisinin ise aslının nerede

¹ İstanbul, 1994, s.115-127

² 1.cilt, İstanbul, 1936, s.166-169

³ Bu *Menakıbname* Elyazması 1993 yılında Doç.Dr. Bedri Noyan Dede Baba tarafından Türkçe çevrimyazı (Transcription) ve açıklamalarıyla birlikte *Veli Baba Menakıbnamesi* adıyla yayına hazırlanmış ve Can Yayınları tarafından yayınlanmıştır.

bulduğunu ve ele geçirilişine ilişkin yukarıdaki bilgilerin doğruluğuna dair kesin bir şey bilmiyoruz ve bunlar hakkında fazla konuşmamız da kuşkusuz olası değil. Ancak bu metinlerin, Türk-İslamcı yazar ve tarihçilerden Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'in TTK. Yayınları arasında çıkan *Abdal Musa Velayetnamesi*⁴ kitabındaki ile aynı olduğunu görmekteyiz. Elindeki geniş malzemeyi bir sistematiğe yoksun ve hoyratça kullanmış, gereksiz ayrıntılarla doldurmuş; ama Anadolu Alevi-Bektaşilerinin ikinci Piri (Pir-i sani) Abdal Musa Sultan'ı gerçek anlamda ne tarihsel ve ne de inançsal olarak tanıtmayan ve yüzü kızarmadan, Kaygusuz Abdal'ı "Hanefi mezhebine" dahil ettiği gibi, ona da "ehl-i sünnetten", yani Sünni olduğu iftirasını atan Prof. Güzel, bu kitabının arkasına, 60 sayfa olan elyazması metnin 42 sayfasını koyduğu tıpkıbasımın, "transkripsiyonlu metnin birinci elden nüshası olduğunu" belirtmektedir. Ancak kitabın hiçbir yerinde, kendi kitaplığında bulunan bu original nüshayı nereden, nasıl ve ne zaman ele geçirdiğine dair bilgi vermemesini de fazlasıyla yadırgadık. Bizim bildiğimiz bir bilim adamı, tarihsel ya da inançsal bir temel kaynağı yayınlarken bunları açıklaması gerektiği bilinç ve sorumluluğunu taşır; öyle sadece "AG original nüshası" diye geçiştirmez!

Öyle anlaşılıyor ki, incelediğimiz fotokopi metinler Ali Baba elzamasının bir başka nüshasından çekilmiş bulunmaktadır. Belki daha daha doğrusu, herhangi bir kütüphane ya da bir kişide bulunan, 1125/1713 tarih ve Mehmet oğlu Pir Efendizade imzalı AG nüshasının bir başka kopyasından alınmadır. Ancak bizdeki fotokopinin sonunda bu tarih ve imza bulunmamakta ve olasıdır ki elyazmasından çekilirken gözden kaçmış ya da çıkmamıştır.

Yadırgadığımız, hatta bizi çok şaşırtan bir başka nokta Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'in kitabında, Elyazması'nın yazarı olarak kabul ettiği ve metnin sonunda Pir Efendizade tarafından kendisine kadar (83-84 yıllık) soyağacını çıkarmış olduğu "Veli Baba Sultan bin Hüseyin Seyyid-i Sülale-i Tahire Zeynel Abidin" için, "hayatı hakkında bilgi elde edemedik" diye yazmasıdır⁵ Oysa Veli Baba hakkında geniş bilgi bulunan Bedri Noyan Dede Baba'nın hazırladığı kitap 1993'te çıkmıştı. Gerçi biz de bu tarihten iki yıl sonra yayınlamış olduğumuz bir çalışmada Veli Baba hakkında epeyce yorum ve bilgi sunmuştuk.⁶ Üstelik kendisinin görüş ve anlayışları bakımından da sıkı yakınlıkları vardı Bedri Noyan'la. Onun kitabını görmemesi ve ondan bilgilenmemesi olanaksızdı. İlginç olan, Bibliyografya listesine "*Veli Baba Menakıbnamesi*" konulmuştur. Demek merak edilerek, okuyup bilgilenme gereği duyulmamış. Bu gözden kaçmış bir hata değil, bilim ve araştırmayı ciddiye almamaktır. Ya da kasıtlıdır; bir *Menakıbname* üzerinde çalışırken, öbürünü önemsememek, hiçe saymaktır. Ama kimsenin göreceği yoktur bu türden ciddiyetsizlikleri ve de hataları! Nasıl olsa TTK, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının basım ve yayın hizmetleri Prof. Dr. Abdurrahman Güzel gibi Türkçü ve İslamcılarının arpalığı, bilimsel ciddiyeti kim sorup soruşturacak?

Veli Baba Elyazması'nın 39. sayfasında *Abdal Musa Velayetnamesi* sona eriyor. 60. sayfa, Veli Baba'dan itibaren olasılıkla beşinci kuşakta eklenmiştir. Öyle sanıyoruz ki, Veli Baba Sultan'ın, 1630/1 istinsah edip 7 yıl sonra gözden geçirerek yeniden imzaladığı '*Abdal Musa Sultan Velayetnamesi ve Kaygusuz Abdal Pendnamesi*' 83-84 yıl sonra Seyyid Sultan Mehmet'in 1688 yılından itibaren dergahın başında bulunduğu dönemde yeni bir kopyası çıkarılmış. Müstensih Pir Efendizade Mehmet Oğlu, kendi kardeşi Hüseyin Efendi'ye hediye olarak sunmuştur.. Bu soyağacında belirtilen ve birbirinin oğlu olduğu gösterilen 15 kişinin birer kuşağı temsil etmiş olması olanak dışıdır. Öyle olunca 20. yüzyıla kadar uzanması gerekir. Dergahın

⁴ TTK yayınları, Ankara, 1999, s.139-153; s.224'den sonra 42 sayfalık orijinal metnin tıpkı basımı

⁵ Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, Agy. S. 61

⁶ İsmail Kaygusuz, Alevilik İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Uluları I, Alev Yayınları, İst.1995, s.36-55

başında bulunmuş dördü ya da beşi dışındakiler kardeşler, amca ve çocukları olabilir diye düşünüyoruz. *Veli Baba Menakıbnamesi*'nde ⁷ şöyle bir açıklama bulunmaktadır:

“Seyyid Ali Çelebi Hocabey'de şehit oldu. Ve bade'dehû oğlu Seyyid Mehmed efendi uhdesine tevcih olunarak efendi-i mûmâileyh(adı geçen) İstanbul'a geldi. Yedi sene kadar tahsil-i ulûm ve fûnûn eyledi(fen ve bilim tahsil etti). Ve ma'a-ziyâde (fazlasıyla) ilm-i hikmet okudu...İşte bu Mûmâileyh (Seyyid Mehmed Bürûcî) efendi, Seyyid Veliyiddin Gaazi Hz.lerinin asrına kadar şeceresini kayıd ve tescil ettirdiği gibi hafîdlerine(evlatlarına) kadar nakıyb-ül eşrâf kaleminin 480 adet numarasında kayda geçtiği el'an mestûr(gizli) ve mukayyedir(korumadadır)... Mûmâileyh dahi 1100 (1688) tarihinde Dergah'ı Şerife gelip postuna oturup, (tarih yazılı yeri silinmiş) tarihinde irtihal-i dâr-i beka eyledi (öldü). Tarih (bu tarih yeri de silinmiş ve kötü bir yazıyla 1208/1793 yazılmış(!)) oğlu Deli Nebi Dede uhdesine mücedden tevci-i berevat olundu (yenilenmiş beratlar sorumluluğuna verildi) ...”

Seyyid Deli Nebi Çelebi'nin erkek evladı olmadığı için, o ölünce kardeşi Seyyid Hüseyin Çelebi ve onun soyundan gelenlerin dergahın başında buldukları anlatılıyor. Burada verilmiş olan tarihin yanlış (1208/1793) olmasına rağmen, kitabın 132.sayfasındaki Veli Baba Şeceresinde bu adların aynen geçtiğini görmekteyiz. Ancak şecerede verdiği adların sıralanmasında farklılıklar bulunmasına rağmen *Menakıbnama*'deki şecerede ⁸ hemen hepsini görmekteyiz.

Veli Baba Elyazması'daki, 40. sayfadan başlayarak 59.sayfanın sonuna kadar süren metin ise, Abdal Musa Sultan'ın sevgili talibi Kaygusuz Abdal'ın *Pendnamesi*'ni oluşturmaktadır. “Öğüt Kitabı” anlamına gelen *Pendname*'nin diğer adı ise *Budalaname* ya da *Delil-i Budala*'dır. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri* ⁹ kitabından *Budalaname*'nin, Türkiye ve Dünyanın çeşitli kitaplıklarında, ortalama 50-60 sayfa olmak üzere 36 elyazma nüshası bulunduğunu öğrenmekteyiz. Prof. Güzel, kitabında birkaç sayfalık özetleriyle ¹⁰ birlikte, bir Halveti Şeyhi tarafından 1170/1756 yazılmış nüshanın tam metnini Türkçe çevirimyazıyla verdiği için, *Budalaname*'yi en geniş biçimiyle okumuş oluyoruz. ¹¹ Anlaşılmaktadır ki, elimizde bulunan Veli Baba Elyazması fotokopisinde sadece 19 sayfalık bu bölüm, Kaygusuz Abdal'ın *Budalaname*'sinde genişçe anlattığı batını tasavvuf ve Tanrı inancı çerçevesinde verdiği öğüt biçiminde özet bilgilerdir. ¹² Kaygusuz'un anlatım biçimini bozmadan, günümüz Türkçesiyle verdiğimiz metin kolayca anlaşılacağı için, dipnotlarda yaptıklarımız dışında, açıklama ve yoruma gerek görmüyoruz.

Metinlerin Günümüz Türkçesine Çevirileri:

1.BU KİTAP ABDAL MUSA'NINDIR

(Haza kitab-ı Abdal Musa)

⁷ s. 289-290

⁸ s.130-133

⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983,s. 42, Bibliyografya 206-208

¹⁰ Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri*, s. 43-46

¹¹ Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, Agy. s. 46- 74; *Kaygusuz Abdal (Alaaddin Gaybi)*, Kültür Bakanlığı, Ankara-1981, s. 121-128)

¹² Kaygusuz Abdal'ın batını tasavvuf veTanrı anlayışı için bkz. İsmail Kaygusuz, *Anadolu Bilgeleri*, Su Yayınları, İstanbul, 2005, s. 204-213

Esirgeyen bağışlayan Tanrının adıyla

Abdal Musa Sultan (Tanrı onun aziz sırrını kutsasın. Tanrı mezarını nurlandırсын.) Velayetnamesi O sözleri gizem dolu, hoş sohbet (kelecisi tuzlu), güzel gözlü ve güler yüzlü Horasanlı Sultan Hacı Bektaş Veli ¹³(Tanrı onun aziz sırrını kutsasın) bir gün avlusunda otururken, kutsal özünden doğan şu sözleri söyledi: “Ey Erenler! Genceli’de ¹⁴ yeni (genç) ay gibi doğarım. Adımı Abdal Musa çağirttiracağım; beni isteyen [S.2] gelsin orada bulsun.”

¹³ Hacı Bektaş’ı tanımlayan aynı sözcükler için bkz. Hacı Bektaş Veli, Haz. Sefer Aytekin, *Makalat*, Ankara, 1954, s.24

¹⁴ Genceli, Abdal Musa Dergahı’nın bulunduğu Tekke köyüne birkaç saat uzaklıktaki ören yeri olduğu kabul görmekteyse de, Burdur/Yeşilova’nın Çaltepe Köyü’nde bir höyüğün bulunduğu semt ve Aydın’da bir beldenin adı da Genceli’dir. Aynı zamanda, metinden anlaşıldığı üzere Abdal Musa’nın doğduğu yer görünen Genceli’nin bunlardan birisinin olması olasılığını gözden irak tutmamak gerek.

Hünkar Hacı Bektaş vefat edince, Abdal Musa ortaya çıktı. Seyyid Hasan Gazioğlu Seyyid Musa anadan yetim kalmıştı. Genceli kentinin halkı inkarcı olup Abdal Musa'yı (barış üzerine olsun) sevmeler. Yüce Tanrı bu kentin başına öyle bir bela verdi ki, oturanları birer birer dağılıp gitmeye başladılar. Öğrendiler ki, Abdal Musa velayet (velilik) sahibidir; gitmeye niyet eden şehirlinin yolları üzerine çıkıp "oturalım, gitmeyin" dedi. Onlar ise, "biz sizin hatırlınızı yıkmışız, artık burada-huzurda duramayız, başka bir yere gidelim" dediler. Bunun üzerine Abdal Musa Sultan [S.3] dedi ki:

"Kanlı gömleğimi boyumca yudum; bir kez gelip bize haliniz ne demediniz ve münkir/inkarcı oldunuz. Bu nedenle Yüce Tanrı size kahredip, gökten üzerinize bela yağdırdı. yardım isteyip 'meded ya Abdal Musa' diye (beni) çağırmadınız. O zaman üzerinizden belayı kaldırmam zorunlu olurdu. Haydi şimdi her biriniz bir ile gidiniz."

Abdal Musa Sultan da oradan, yaylaktan sahil boyuna indi ve orada bir tekke yaptırdı. O tekkeyi yaptıkları yerden bir kazan altın çıkardılar. Abdal Musa Sultan,

" bu malın yetimleri vardır, dedi, yiyene kan ve irin olur. Deniz [S.4] kıyısında bir kafir gemisi vardır ve o malın varisleri de geminin içindedir. Gidip haber verin gelsin, mallarını alıp götürsünler." Gönderdiği abdallar vardı gemiye, haber verdi. Geminin içinde bulunanlar sordular: "Bu nasıl kişidir?"

Abdallar dediler ki,

"o Tanrı dostu (veliyullah) bir ademdir; velayet ve keramet ehlidir. O (kazan dolusu altın) sizindir, atalarınızdan kalmıştır dedi ve bizi haber vermeye gönderdi".

Kafirler bu sözü işince, 'eğer bu kişi Tanrı dostu (Hakk Veli) ise, biz vardığımızda şarabımız hazır ve domuz yavrusu pişmiş [S.5] ola' diye içlerinden geçirdiler. Hemen o anda bu söz Abdal Musa Sultan'a ayan oldu ve bir abdalı ava çıkardı. "domuz yavrusundan ak ya da kara ne bulursanız yakalayıp getirin" dedi. İki domuz yavrusu bulup getirdiler, bunları yüzüp ocağa koydular. Şarap getiririp götürren bir kafir gördüler, onun şarabını da alarak hazır eylediler. Böylece kafirler gemiden geldiğinde (istediklerini) hazır buldular. Bildiler ki o gerçek veli, Tanrı dostudur. Abdal Musa Sultan buyurdu:

"Verin mallarını, alsın götürsünler!"

Tekkenin yanından akan suyun içine bir sandal getirdi ve kazanla malı içine koyup sandala bindiler. [S.6] Sandal yürümedi. O kadar güç/çaba harcadıkları halde sandalı yürütemediler. Meğer, kazanı Abdal Musa'ya verelim, diye söz vermişler idi. Onu anımsayınca kazanı çıkardılar ve sandal hemen hareket edip yola düştü.

Ondan sonra mal/hazine bulunduğu Teke Beyi'ne bildirdiler. Teke Beyi dedi ki: "Ne hoş! Biz burada İslam padişahı iken bize vermedi; kafire niçin veriyor?" Bir kulunu gönderip, "o kimseyi alıp huzuruma getirin" dedi. Giden kul geri gelmedi. Yeniden bir kul daha gönderdi, o da geri dönmedi. Her gün iki üç tane kul göndermiş [S.7] idi. Varanlar hemen Abdal Musa'ya derviş oluyorlardı. Bu şekilde yaz oluncaya dek tam beş yüz kul geldi ve gelen kullardan hiçbirisi geri gitmedi. Hepsi Abdal Musa Sultan'ın yanında toplanıp kaldılar. Teke Beyi de silahlanıp (yarağlanub) yaylağa çıktı. Abdal Musa Sultan dahi Genceli'ye, yaylağa gitti. Teke Beyi bu kez günde beş-on kul gönderir oldu. Derler ki, Abdal Musa Sultan'ı getirmek için gönderdikleri kulun toplam sayısı sekiz yüz kadar oldu. Cümlesi de Abdal Musa'ya derviş olup yanında kaldılar.

Hiçbiri gitmedi. Çevresinde bulunan köy [S.8] halkı Teke Beyi'ne şikayette bulundu. Teke Beyi de köy halkına emir buyurdu; " ev başına birer yük odun getirin, dedi, ateşe atalım. Eğer gerçek er ise, gelsin odu çiğnesin geçsin. Ben de ona inanayım". Köy halkı ev başına birer yük odun getirip, hepsini biraraya biriktirerek harman ettiler. Meğer Teke Beyi'nin yanında kalan tek sadık kulu bir vezir vardı. Vezir ona dedi "Sultanım siz buyurun, ben varıp aşığı huzuruza getireyim". Geldi Abdal Musa Sultan'a seslendi:

"Çık dışarı aşık padişahın kapısına varalım, suçlusun!" [S.9]

Abdal Musa Sultan ona sordu:

"Senin adın nedir?"

Vezir:

"Sana gerçek er diyorlar, ama adımı bile bilmezsin."

Abdal Musa yineledi:

"Adını bize bağışla!"

Vezir söylendi:

"Benim adım Gurde ¹⁵ Yusuf'dur"

Abdal Musa Sultan öfkelenerek karşılık verdi:

"Senin adın Gurde Yusuf ise, bana da Köselen Musa derler; senin gibi nice Gurde'nin (kurdun?) keskinliğini (kalagısın) yokettim."

Bunun üzerine Gurde Yusuf da "inip bakayım, şu kişi ne kişidir" diyerek atından aşağı inerken, ayağı üzengiye takıldı. Koşmakta olan at onu sürükleyip helak eyledi. Abdal Musa Sultan "hü!" dedi coşa geldi yanındaki tüm fukarasıyla birlikte. [S.10] Abdal Musa Sultan kalktı ve "sizlerle şöyle oynayalım, bir işbölümü yapalım; kimi odun yedsin, kimi çayır biçsin. Ve dahi beni seven peşimden yürüsün!" dediği gibi, tüm dağlar taşlar ardınca koşup birlikte geldi. Genceli şehrini bastı altına aldı. O şehirde bir yaşlı kadın ve onun bir ineciği vardı. Kadın o ineğin südünü her zaman Abdal Musa Sultan'a getirirdi. Sadece onun evi kurtuldu, sağlam kaldı. Diğerlerinin hepsi alt üst oldu. Yanındaki yoksul abdallar "dağlar taşlar bile yürüdü Sultanım" dediler. Abdal Musa Sultan seslendi: "Dur dağım dur, senin yanında olsun bizim mezarımız!" [S.11] Bunu söyleyince dağ durdu, ama taşlar durmadı; "geri geliyorlar" diye bağırdılar. Abdal Musa Sultan da "demek durmazsınız" deyip, kara çomağını bir kez (yere) vurdu. Taşlar da sakinleşti. Kendisi fukarasıyla birlikte Teke Beyi'ne vardılar. Teke Beyi bir yüksek yerden onları seyredirdi. Hemen ona doğru yürüdüler. Turalım dediler, durmadı kaçtı. Abdal Musa Sultan bütün fukarasıyla ateşin içine girdi, semah tuttu. Ateş söndü ve yerinde çayır bitti. Teke Beyi orada duramadı, ormandan ormana kaçtı. Sonra birdenbire çıktı geldi ve "varayım Er'in ellerinden öpeyim; Er'in işi [S.12] keremdir" dedi. Kalktı Abdal Musa Sultan'nın katına varmak için ona doğru yöneldi. Abdal Musa'ya onun geleceği malum oldu ve kullarına "Teke Bey'ini içinize koymayın; o size bey olamaz"dedi. Kendi kulları dahi gördüler ki beyleri geliyor; cümlesi bağıırıp çağırıştılar ve dediler ki, "sen bizim beyimiz olamazsın, biz beyimizi bulduk".

¹⁵ S.Nüzhed Ergun'un yayınladığı Isparta nüshasında 'Göde'

Teke Beyi geldi ve yüzünü yere sürdü. “Biz kendimizi bilmezliğimizden (bunları) ettik Sultan’ım”dedi. Abdal Musa Sultan konuşmaya başlayıp dedi ki:

“Okun attık, yayın yastık. Atılan ok geri gelmez, başına silah eyle(at).”

Teke Beyi yalvardı:

“Hay Sultanım kıyma bana, ne dilersen [S.13] dile benden.”

Abdal Musa Sultan :

“Ne dileyeyim ki senden; dünyada dünyanın, ahirette ahiretin yok.” Bunun üzerine Teke Beyi, “şimdiden geri bize yürümek yok” diyerek oğlu Halil Bey’e padişahlık emanetini ismarladı. Abdal Musa Sultan uyardı:

“Bizim sağlığımızda onun (Halil Bey’in) üzerine hiç kimse gelmesin.”

Teke Beyi İstanaz¹⁶ kentine ulaştı, seher vaktinde kalkıp gitmişti. Abdal Musa Sultan namaz vaktinde çoşa geldi. Gördü ki bir kara canavar yer kazıp çığırışıp durmaktadır. Sultan, Kara Abdal’a “baltanı bile, getir” dedi. Derviş baltasıyla geldi. Kara canavarı gösterdi. “Öyle seğirt ki yakalayasın, Teke Beyi’nin ruhudur o; evliyaya yetişecek, [S.14] yetiştirmeyelim” dedi Abdal Musa Sultan. Kara Abdal Koğarak’da¹⁷ yetişip, onu tepeledi. Tam o sırada Teke Beyi, Döşeme içinden (Döşeme Derunu),¹⁸ Antalya’ya giderken ayakları sürçen attan yıkılınca, başı taşa çarptı ve öldü. Leşini Antalya’ya getirdiler. Oğlu babasının halini gördü. “Buna ne oldu?” diye sorunca, yanında olanlar durumu tek tek bildirdiler. “Abdal Musa gerçek er imiş. Böyle böyle oldu” dediler. Bunun üzerine Halil Bey “onun kendisi Er okuna uğramış. Şimdiden geri o (Abdal Musa) benim babam olsun” dedi. Hemen onca askerini çekti. Kalkıp Abdal Musa [S.15] Sultan’a geldi ve onun elini öperek, “etti ise babam etti, benim suçum yoktur Sultan’ım” dedi. Abdal Musa Sultan “var otur aşağı, bizim sağlığımızda korkma sen oğul” dedi. Halil Bey düşündü; Abdal Musa Sultan oğluna vezir olmasa beyliğini edemem, dedi. Padişah iken sultanı vezir eylediler.

Ondan sonra Abdal Musa Sultan kalkıp harekete geçerek dağa çıktı. Rodos cemaatına, Rodos’a çomağını attı.¹⁹ Erenler’ine selam verdi. Erzade Menteşe Bazarı’nda, [S.16] Ahmet Dudu gelip üç kez selamını aldı. Dükkanında nesi var ise devşirip evine vardı. Değirmene zahire gönderdi ve “öğütülen unu, tez ekmek pişirin eve adam gelmektedir” dedi. Bu yana Abdal Musa geldi ve durduğu yerden bir taş aldı; “erenler birer taş alalım” dedi. Sekiz yüz abdal (bire taş) getirdiler. Üç çatal(lı) bir ağaç da birlikte koşup geldi. Bu yanda Ahmet evinde yemek ismarladı. Hazırlığını yapıp kendisi (onları) karşılamaya çıktı. Dediler ki, “ Ahmet divane oldu, gözleyin bakalım nereye gider?” Ahmed’in gittiği [S.17]) yandaki yola baktılar ki sonsuz sayıda adam geliyor. Vardı Ahmed bunların elini öptü, önüne düştü. Geldiler evinin önüne ve Abdal Musa Sultan elindeki taşı yere bıraktı. O üç çatal(lı) ağaç dahi orada karar kıldı. Abdal Musa Sultan o ağacın dibinde oturdular. Hep gelenler ellerindeki taşı

¹⁶ Doğrusu İstanos (Ιστανος) bugün, Korkuteli.

¹⁷ Koğarak bir semt adı olsa gerektir; A. Güzel, ‘koğarak’ biçiminde fiilimsi olarak okumuş.

¹⁸ Bugün, Döşemealtı

¹⁹ Gerçek anlamı ‘değnek atmak’ olan ‘çomak atmak’ bizce, o dönemlerde kullanılan bir deyim olarak “bir yere varmak, ulaşmak, gidip bir süre kalmak” anlamına gelmektedir. Tıpkı, “adam İstanbul’a postu-minderi attı” dediğimizde, o kişinin İstanbula ulaştığını ve orada yerleşip kalacağını anlarız. Aynı şekilde “postu sırtlamak, taşı-tarağı toplamak”, çekip gitmeyi, ayrılmayı ifade ettiği gibi, daha sonra karşılaşacağımız “çomağını almayı” da bir yeri terketmek, ayrılmak anlamında kullanıldığını düşünüyoruz. Çomak atmayı Velilerin kerametleri olarak algılamak gerekir; A. Güzel, Abdal Musa Velayetnamesi, s.119-120. Burada Abdal Musa Sultan’ın Rodos’a gittiği ve bir süre kalıp döndüğünü açıkça okumaktayız.

yere bıraktılar. Ondan sonra yemek getirdiler. Abdal Musa Sultan, “yemek yiyelim gelin” dedi. Ahmet geldi yemek yediler. Abdal Musa,

“Ahmet siz Hocalığı tamam ettiniz, şimden geri adın Hoca Ahmet olsun, dedi. Şu arayı Tekke ve mutfak yap. [S.18] Senin nasibin ayağına gelsin”. O arada Abdal Musa Sultan kalktı. Yarışçam’a kondu. Adamın biri bir kısırağı yederek gitmekteydi. Abdal Musa Sultan sordu:

“Nereye gidersin?”

Adam yanıtladı:

“Şu kısırağı aygıra çektirmeğe iletirim.”

Abdal Musa Sultan:

“Aygır sahibine vereceğini bize ver; sana gülbenk edelim, muradın hasıl olsun.”

Arkasından Abdal Musa Sultan gülbenk eyledi ²⁰ ve “var git şimdi, hacetin kabul oldu. Taycağızı bana sakla” dedi. Meğer onun aygır sahibine iletceği sadece bir yağlı çörek idi.

Bir saatten sonra bir kafir geldi [S.19], selam verdi. “Getirin kafir şarabından içelim” dedi Abdal Musa Sultan. Kafir “bu sana yaramaz Sultanım” dedi. Abdal Musa Sultan üç kez “getirin!” diye seslendi ve sonunda Abdallara “getirin şu şarabı içelim” dedi. Abdallar kalkıp şarabı getirdiler, kafircik de onlarla birlikte geldi yanına oturdu. Kadehini eline aldı ve Abdal Musa Sultan abdallara “getirin keşküllerinizi” dedi. Abdallar keşküllerini getirdiler. Tulumdan şarabı sıkı sıkı çıkardılar. Gördüler ki, tulumdan şarap yerine bal çıkıyor; şarap bal olmuş. Kafir, “behey abdallar dedi, ben buna kendi ellerimle şarap doldurmuştum. Siz bunu bal eylediniz.” Abdalın birisi [S. 20] “kişi aç gözünü, bunlar gayb erenleridir” dedi. Kafir sordu: “Dininiz ne dindir?” Abdal Musa Sultan, “dinimiz Muhammed dinidir, iman getir Kafir” dedi. Kafir iman getirip müslüman oldu. Balı çörek ile yedi kalktılar. Üç kez semah tuttular. Abdal Musa Sultan “bu çamın kabuğu her derde derman olsun” dedi. Sonra oradan göçüp gittiler. İncirli Ev’e ²¹ yetiştiler. Öte ucda Devletlü Veli Dede bina yapar idi. Bir ağacı kısa geldi, yetişmedi. Onun üzerinde çalışırlar idi. Abdal Musa Sultan yaklaşıp selam verdi. Dediler ki “sizin de beyiniz [S. 21] var mı? Biz de bilelim; eğer bu gelen askerin begi var ise, bu kısa dögeri çeksin uzatsın”. Abdal Musa Sultan, “bir papuççununki kadar gayretiniz yok mudur? Papuççu bir gönü çeke çeke uzatır, başka biçime sokar. İşte şöyle” deyip yapıştı ağacı çektiler. Ağaç aslında ne kadar ise, o kadar daha uzattı. Oradakilerin cümlesi eline ayağına düştüler ve “Sultanım ne istersen verelim” dediler. Abdal Musa Sultan da “hemen bize incir getirin” [S. 22] dedi. Onlar vardılar incir getirdiler, döktüler orta yere. Sanırsınız bir Hac oldu. Üşüştüler başına inciri yediler. Abdal Musa Sultan su istedi. Meğer onların suları uzaktan gelir idi. Evi sahibi yalvardı; “Devletlü geldin yetiştin el-hamdilullah, bize su da himmet eyle efendim.” Diğerleri de “suyumuz uzaktan gelir” dediler. Abdal Musa Sultan yumruğunu yere vurdu. O yerden bir güzel su çıktı, içtiler kalktılar, gittiler. Bu arada onlar incirin tanesini (degnesini) toplayıp saydılar, tam sekiz yüz tane çıktı. Abdal Musa Sultan denizden çomağını aldı. ²² Yine seher vaktinde eve [S. 23] geldi indiler. Yanına bir

²⁰ Gülbenk okuma erkanının 14.yüzyıldan beri uygulandığı anlaşılmaktadır.

²¹ S. Nühed Ergun’un yayınladığı Isparta *Vilayetname* nüshasında İncirli Ova; A.Güzel’in *Vilayetname*’deki İncirli Ev’in Finike’ye bağlı Hasköy olduğu iddiası (s.134) doğru olamaz, çünkü olaylar-kerametler, Abdal Musa’nın çomak attığı Rodos’ta geçmektedir ve daha çomağını bu adadan almamıştır.

²² Bu durum gösteriyor ki olaylar Rodos adasında geçmiş ve şimdi artık dönmektedirler.

kaç abdal aldı, vardı bir taştan iki testi çıkardı. Meydana getirdi. Birisini oğluna,²³ diğerini Kızıl Deli Sultan'a verdi. Kırk nefer de abdal verdi ve buyurdu:

"Hacı Bektaş Hünkar'ın üzerine türbesini, Tekkesini, fırını ve mutfağını yapın. Dairesini uzaktan avluya alın. İçine bahçe dikin. Her ağaç yemiş verinceye kadar durun, kulluk eylen. Her ağaç yemiş verdikte, her birinden alıp getirin, meydana dökün. Meydanda toplanmak gerekir. Oradaki Abdallar dahi size cevap verseler (itiraz etseler) gerektir. O sözlere bakmayın.. Deyin ki, [S. 24] 'Hünkar olup geldiğim vakit üç nesne emanet koymuştuk; size versinler, alıp gelin.."

Ama emanetin yerini bulamadılar, Sultan'a abdal göndediler. Geldi "Sultan'ım dedi, sizin buyurduğunuz emanetlerin yerini bilmediler. Yine bizi size saldılar. Neredeyse deyiveriniz". Abdal Musa Sultan açıkladı:

"Bir un anbarındadır; o bir sarı alemdir. Birisi mermer çırağdır(curak); Hacı Bektaş Hünkar'ın önünde yanmıştı. Birisi yeşil fermanıdır; o da Sarı İsmail'dedir, el uzata (yardımcı ola)" Abdal gelinceye kadar Sarı İsmail dünyadan göçtü, defnettiler. (Abdal), mezarın [S. 25] تنها olduğu bir zamanda üzerine vardı ve ona çığırdı: "Ya Sultan Sarı İsmail, benim hizmetim de Hünkar'a geçti. Yeşil Fermanı senden istediler, ne buyurursun?" Bunları dedikte, Sarı İsmail kabrin içinden ışıklanmış-nurlanmış (yed-i Beyza) bir eliyle sunuverdi. Abdal aldı, Allahaismarladık deyip geldi. Hacı (Bektaş) evinde Kızıl Deli Sultan'a yeşil fermanı verdi. Sonuçta mermer Curağı ve Sarı Alemleri verdiler. Kızıl Deli Sultan Hazretlerine emanetleri teslim eyledi.

Ondan sonra Abdal Musa Sultan kalktı, deniz kıyısına indi ve dedi ki: "Buraya asker geliyor, karıncıkları açtır, bir av bile sunmadılar. [S. 26] Karıncıklarını doyuralım. Bir saat sonra denizden bir gemi görüldü. Kıyıya varınca, "Hey burada yalnız abdallar var" dediler. Gemiden çıkanlar abdalların yanına gelip, "ey abdallar siz burada ne ararsınız?" diye sordular. Abdallar da "burada bir gerçek Er vardır, dediler; sizi beklemektedir, sizin için yemek hazırladı." Onlar da sürüp Er'in yanına geldiler. Ocakta Er'in haranisini gördiler ve onlara içinde pişen yemek az görüldü. "Hey Sultan'ım, dediler, bu yemek sizin askere mi bizim askere mi yeter?" Abdal Musa Sultan [S. 27] kalkıp aş kazanının yanına vardı, kepçeyi eline aldı. "Haydi abdallar şimdi yemeği üleştirin" dedi. Gemiden çıkanlar tamam kırk bin erdi. Abdallar yemeği üleştirdiler ve yetişmeyenine yeniden verdiler. Yemek cümlesine yetişti. Karınları doyduktan sonra önlerinde yığılı kaldı. "Yeter Sultan'ım" dediler. Abdal Musa Sultan kepçeyi aş kazanı haraninin üzerine koydu, geri çekildi. Abdallar gördüler ki, aş kazanı yine önceki gibi dolu durmaktadır, hiç eksilmemiş. Abdalın birisi dedi ki, "hey gaziler niçin geri çekildiniz, gelin görün harani dolu durur. [S. 28] Siz ancak birimize yeter sanırdınız, ama hala dopdolu." Gaziler/askerler gelip baktılar. Anladılar ki bu er gerçek velidir. Gazi Umur Bey geldi ve dedi ki: "Şimdiden geri biz sana çağırırız; efendim himmet eyle!" Abdal Musa Sultan "bir börk getirin, dedi, Umur Bey'e giydirelim". Bir kızıl börk getirdiler, Umur Bey'in başına giydirdiler. "Ey gaziler şimdiden geri buna Gazi Umur Bey deyiniz, dedi; varsın bu Bey de Gazi olsun gayri. Şimdiden sonra biz gazilik vereceğiz." Gazi Umur Bey, "bize bir de yadigar verin Sultan'ım" dedi. [S. 29] Sultan "Kızıl Deli'yi size verdik, alın gidin"dedi. Bu gaziler kalktılar "gider misin Baba?" diye sordular. Kızıl Deli Sultan işaretle "giderim" dedi. Abdal Musa Sultan onu çağırıp bir tahta kılıç sundu. Kızıl Deli Sultan aldı, öptü başına koydu, ondan sonra yürüdüler. Abdal Musa Sultan ardlarından seslendi: "Şimdi başka yere gitmeyin, doğru Boğazhisarı'na varın. Üzerine düşüp çok gayret eder, çalışırsanız (orayı) alırsınız. Boğazhisarı'nı aldıktan sonra Rumeli'ni size verdim. Önünüzde kimse durmasın!."

²³ Görülüyor ki, Abdal Musa Sultan evlidir ve oğlu vardır ve Dergah mücerredler tekkesi değildir

Bir gün Abdal Musa Sultan sabahleyin [S. 30] durdu “abdallar dedi, size bir kişi gelir, gafil olmayın”. Abdallar sordu: “Nasıl edelim Sultan’ım?” Abdal Musa Sultan açıkladı:

“Öyle bir kuvvetli ateş yakın ki Tekke tam anlamıyla ısınsın. Mutfağın ocağını da tutuşturun, kır koyusu dumanlar çıksın. Suyu sık sık ulaştırın, Çarşafı-örtüyü (Carunuz) çekiniz ve her erkanınız tamam olsun. O gelen adama sofraya döşeyiniz.”

Birer birer çevreye baktılar, gözetlediler. Akşama yakın bir kişi geldi. Abdallara dedi ki, “abdallar şimdi sizinle üç gün üç gece oturup, birlikte yemek yiyelim.”

O gün yemek gelmedi. Her sabah fırına, mutfağa bakarlardı ekmek yemek gelsin diye. Üç gün bu hal üzere yemek gelmedi. [S. 31] Dördüncü gün oldu bu konuk acıktı. Birbirine danışıp, konuştular. “Buna gerçek Veli diye geldik. Öyleyse her dilden anlar. Ona Farisi dilince söyleyem” dedi konuk. Dediler ki, “söyle görelim n’ola?” O da Acem dilince konuşup bir beyit söyledi:

“Ateş germ ab bisiyar nan nist,

Havş-i Abdal Musa est.”

(Çevirisi: Ateş sıcak, su bol ama ekmek yok, burası Abdal Musa avlusu!)

Abdal Musa Sultan onun dilince yanıt verdi:

“Ez miyan-i der meyan hezar eşrefi

Pür hadd-i Abdal kef est.”

(Çevirisi: Abdal Kef’in tam değeri/gücü, yanında bulunan bin Eşrefi ²⁴ altındır. Ya da yanında bin altın var, ama (bu) Abdal’ın tüm değeri köpükten ibarettir.) ²⁵

Abdal Kefi’nin ²⁶ can başına sıçradı. Duraladı. Vardı çıktı, altınları bir pisliğin (tersiyin) altına koydu, geldi. “Altın yoktur” dedi. Abdal Musa [S. 32] Sultan “abdallar varın boku boka kattı” dedi. Öyle deyince, Acem hemen kalkıp altını getirdi ve “İşte Sultan’ım artık (altınım) yoktur” dedi. Abdal Musa Sultan “varın abdallar bunu hep yiyeceğe verin, dedi. Parasından ortada hiçbir şey kalmasın” Abdallar vardılar, paranın hepsini pirince yağa verdiler. Bir günde yedi kez yemek pişirdiler, zerde pişirdiler. Abdal Kefi zerdenin balı ve yağından meraklandı (gussalandı). ²⁷ Aşçı “ne merak edersin? Bunda bir hikmet vardır; efendimize götürelim, görelim ne buyurur” dedi. Abdal Musa Sultan dedi “ne gam, [S. 33] varın filan pınardan bal, şu pınardan da yağ alıp yemekleri pişirin.” Yemek pişirdiler, yediler. Sofra kalktıktan sonra Abdal Musa Sultan sordu: “Pınardan su hep bal yağ olup akar mı?” “Akarlar Sultan’ım” dediler oradakiler. O da “gelin biz de varalım görelim” dedi. Kalktılar hepsi pınarın üstüne vardılar. Bu kez Abdal Musa Sultan dedi ki, “yine su alın”. O zaman abdallar çağrıştılar: “Bırakın bal-yağ aksın Sultan’ım.” Abdal Musa Sultan, “şahine

²⁴ Eşrefi: 18 nohut ağırlığında altın sikke.

²⁵ Bu Farsça beyitlerin çevirisi ayrıca bir İranlı Azeri arkadaş tarafından gözden geçirilmiştir. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel’in (Agy. s. 149) çevirisi tamamıyla baştan savmacı ve uydurmadır: 1. “Abdal Musa bir ateş-i keremdir. Bu ateşi fazla su ile söndürmek doğru değildir” 2. “Paralardan biri Eşrefi Abdal’ın avucu içindedir.”

²⁶ Konuşun Abdal Kefi/Kâfi adını alması bu olayla ilgili olmalıdır.

²⁷ Metinde; “gussa, ‘merak’ dimek” diye bir açıklama var.

yuvası (uygun) olur illaki, dedi, bırakalım su aksın". Abdallar da tınmadı, ama su akmaya başladı. [S. 34] Baba Gaybi odundaydı. Dediler ki, " Baba Gaybi, efendimiz şu pınarlardan bal ve yağ akıttı, sen göremedin." Baba Gayb'a yemek verdiler yedi, yine oduna gitti. Giderken bunu göremediği için gussalandı, üzüldü. Kendikendine "efendim, sen beni sevmez misin? Ben senin yüzüne bakmaya doymadım, senden hiç bir şey görmedim. Bana yakınındaki hizmetlerini gördürmezsin. Beni her sabah uzaklara salarsın, senin didarından ayrı düşünüyorum " diye konuşarak serzenişte bulundu.

Gaybi odundan geldiğinde, Abdal Musa Sultan, "Gayb'e kadar gidin, bizden iyisine hizmet eylesin" deyin. Abdal geldi Gayb'e bunu söyledi, Gaybi çok üzüldü ve dedi [S. 35] "şurada ben bir padişah oğluydum. Geldim şu Dede'ye kulluk eyledim; Er-hak evliya bildim. Ben ondan yüz döndürsem, çoktan yüz çevirirdim. Elimden ne gelir? Koyup gitmek de olmaz, uzaklaşmak da nazarından. "Yanalım bari"diyerek, akşam olunca kendisini bacadan ocağın içine attı. Tam ocağa düşeceği vakit, Abdal Musa Sultan "tutun şu Gaybi'yi" dedi. Abdallar onu tutup yine kapıdan bıraktı, kovdular. Baba Gaybi, "elimizden ne gelir? Eşiğe yaslanalım bari"dedi. Abdalların hepsi birden uykuya dalınca Baba Kaygusuz eşiğe yaslandı. Abdal Musa [S. 36] Sultan kalktı dışarı çıktı. Ayağını Gaybi'nin üzerine bastı. Gaybi tınmadı. "Kimdir şu?" dedi. Gaybi "Buyur (Lebbeyk) Sultan'ım kulun Gaybi'dir"dedi. Abdal Musa Sultan "aldın mı Kaygusuz'um? Aldın, Kaygusuz'um aldın" dedi ve eline yapışıp içeri getirdi. Namaz vakti Abdal Musa Sultan dışarı çıktı üç kere çağırdı: "Varın gelin, nasib isteyin!" Hemen Abdal Kefi seğirtti "medet Sultan'ım, himmet eyle" dedi. Abdal Musa Sultan "yürü sana öncesi ve sonrasıyla Lutanya'yı ²⁸ verdim" dedi. Kara Aşık Baba geldi; [S. 37] "yürü sana Egridir'i verdim", Tahtalı Baba geldi; "yürü sana Tahtalı Dağı'nı verdim" diyerek herkim geldiyse nasibini verdi. Sözün kısası o gün kırk abdala nasip verdi.

Oradan geldi Abdal Musa Sultan oturdu, eliyle ocağı karıştırdı. Abdal Kefi sordu "Sultan'ımızın eli yanmaz mı?" Abdal Musa Sultan yanıtladı: "Abdallarız, Kıtallarız, ²⁹ Uryanlarız!" Abdal Kefi bu kez de "acaba bu Sultan ne soydandır?" diye sordu. Abdallar ise "biz bu Sultan'ın ötesini sormayız. Sadece onun didarının aşıkıyız" dediler. Abdallara bu vesile oldu ve [S. 38] gönül evinde onu öğrenmek istediler. Abdal Musa Sultan duydu ve şu (nefesi) deyiverdi:

Kim ne bilür bizi biz ne sırdanuz

Ne bir zerre oddan ne hod sudanuz

Bizim hususumuz marifet söyler

Biz Horasan mülkindeki babdanuz

Yedi derya bizüm keşkülümüzde

Hacı'm umman oldı biz ol göldenüz

Hızır İlyas bizüm yoldaşımızdur

²⁸ Prof. Güzel kitabında (s.135) bu toponymikon'u, yani yer adını Fethiye'ye bağlı Eşen bucağı topraklarında bulunan, Zeus'in eşlerinden ve Artemis ve Apollo'un anası Tanrıça Leto'nun tapınağı-kenti anlamına gelen Letoon antik kentle eşleştirmeyi deniyorsa da, Rodos adasında Kolimbia kasabası yakınındaki kıyının Lutaniā /Λουτανία adını taşıdığını da gözardı etmemek gerekir.

²⁹ "Öldüren savaşçılarız" anlamındaki bu sözcüğün yerine S. Nüzhet Ergun'dun yayınladığı nüshada(s.169) 'Fetalarız'(Yiğitleriz) kullanılmıştır ki, aslı da bu olsa gerek.

Ne zerrece günden ne hod aydanuz [S. 39]

Yedi tamu bize nevbahar oldı

Sekiz uçmak içindeki köydeniz

[bir beyit eksik]

Musa durup biz münacaat eylerüz

Neslimiz sorarsan aslı HÛ'danıız

Ali oldum adım oldı bahane

[bir dize eksik]

Abdal Musa oldum geldim Cihane

Arif anlar bizi nice sırdanıız³⁰

2) BU KAYGUSUZ'UN NASİHATNAMESİ'DİR

(Haza Pendname-i Kaygusuz)

Buna budalanın delili, aşıkların defteri, doğruların-sadıkların gözlemi ve ateşin hayali derler. Çünkü akla sığmayan bilgilerdir ve akl-ı maaş³¹ düzenlemesi bu yolda lengerdir, yani yaşam gemisini durduran çapadır. Bu akl-ı maaş tasarımı, yani dünyasal geçim/kazanç düşüncesi anadan gözsüz doğmuştur. [S. 40] Dünyada ve ahirette kördür. Sadece akl-ı maaşı kullanan, eğer yüz adet Kur'an ayeti okuyup anlamını versin, yine kara renkten gayrısını görmez. Başka renklerin varolduğunu bilmez ve deyiversen dahi inanmaz. Bilmeyen de ahmak ki, bu aklın eteğine yapışmış hak ister ve aklî arkadaş edinmiş, Güneş ışığını bulayım diye çalışırlar. Bu akl-ı maaş yaşam aklî sadece nesneyi bilmiştir. Bilmek işte budur deyip durmuştur. Bilmez ki, bu yerden ve gökten gayri bir yer ve gök dahi vardır ki, orada türlü türlü yapıcı ile koruyucu (Sun ve Settar) bulunur. O yer ile göğün arasında iki [S. 41] direkli bir şehir³² vardır ki, oraya girmeyen Tanrının gizeminden bir şey hissedemez

³⁰ İkinci beytin son sözcüğü "babdanuz"(kapıdanız), S.N.Ergun nüshasında "boydanuz"; Yedinci beytin son sözcükleri "asl-I Hu'danıız" (aslımız O, yani Tanrının kendisidir), S.N. Ergun nüshasında "asıl Hoy'danuz"(yani aslımız Güney Azerbaycan'da bulunan Hoy kentindedir); S. N. Ergun nüshasındaki altıncı beyit ile Hacı Bektaş'ı betimleyen sekizinci beyitin ikinci dizesi, 'Güvercin donunda geldim bu hane' eksik yazılmıştır. Bizce bu eksiklikler ve farklı yazılışlara bakılırsa, S. N. Ergun'un yayınladığı *Vilayetname*, bizim incelediğimiz Veli Baba kopyasından daha eski olsa gerektir.

³¹ Ferit Develioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Lügat'ında (Ankara, 2003, s.23) akl-I maaş: geçim fikri; karşıtı akl-ı mead:Geleceği kavrayan akıl. A. Gölpınarlı'nın tasavvufi açıklaması ise şöyle: "Eskilere göre akıl, zatı itibariyle maddeden mücerret, fi'ili bakımdan bedene taalluk eden bir cevherdir. Sufiler, akıl ahiret işlerini tedbir ve tasarruf ederse 'akl-ı maad', dünya geçimine taalluk ederse 'akl-ı maaş' derler." Biri (akl-ı maaş)nesnel dünyayla ilgilenirken, öbürü (akl-ı maad) ahiretle ilgiliydi, yani eschatolojinin hizmetindedir. Bunlar her iki kavramı, özellikle akl-ı maad'ı açıklamaya yetmemektedir. Ancak Kaygusuz'un sayfalar boyu yaptığı tanımlama ve açıklamalar okuyucuyu doyuracağı için deyimleri olduğu gibi kullanmak belki daha iyi olacaktır.

³² iki direkli şehir batını tassavufta mikro kosmos/küçük evren olarak tanımlanan İnsan'dır.

(nesne duymaz). Eğer bin yıl çalışsa dahi, onun bal yemede nasibi olmaz. Bal bal demekle, ağız tatlanmaz. Akl-ı maaş bilmez ki, ariflerin gecesi Kadir, gündüzü de bayramdır. Zira onun arkadaşı Tanrı (Hakk) olur, Cebrail'in söylediğini neylesin? ³³ Gel şimdi sen dahi akl-ı maaş'ın işitmediği sözlerden, Cebrail ve anın görmediği yüzlerden nazar al. Bu akl-ı maaş her zaman çaba harcar da arifler menziline yol bulamaz. Çünkü bu ilimde sırlar bilinmez, ama mana alemine ve akl-ı mead [S. 42] ilmidir ki, buna *Mantık u't Tayr* ³⁴ denir, değme kimseye kolay olmaz. Her rüzgar(bâd) *Mantık u't Tayr*'i bilmez; ya Süleyman gerek yahut Attar. İşte şimdi bu ilmin ne demek olduğunu, gönül gözü açık olanlar ve arifler bilirler. Bu akl-ı maaş ancak zahir mimarlığını bilir, batın ilminden haberi yoktur. Eğer marifette Allah'tan haberdar olan gönül ehli ve kamiller sohbetine layık olsa, o zaman bu ilimden haberli olup, bilmediği ve işitmediği mertebeyi bilir ve anlar. Bilesin ki (Mî-dâni), ³⁵ işte mest olmak, bir saat bilgin ve arifin sohbetine girip mest olmak, [S. 43] bin yıl kendi başına ibadet ve riyazet kılmaktan yeğdir. "Kavlulu Taala (*Yüce Allah buyurur ki*), ve İnne yevmen inde Rabbike ke elfi senetin mimma te'uddun (*Muhakkak ki, Tanrının nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir: Kur'an, XXII, 47*)" ³⁶ Ve Peygamber (Tanrının selamı üzerine olsun) buyurmuştur ki: "Cezbetun min cezabatı'l Hakkı tuvazi amelî's sakaleyn (*Tanrının kula olan cezbese iki cihan halkının amellerine denktir*)"

Bilgin ve arif (dânâ ve ârif) sohbetine girmeyen bir kimsenin maksatlarına ermesi mümkün değildir. Ama çok kimseler girdilerse de bir yarar kazanamadılar. Bu durum onların, ya can-ı gönülden istekli olmadıklarından ya da fazla taklitçi olduklarından ötürüdür. Kişiye ana/baba taklidi büyük utançtır. Bu dünyadan merdler [S. 44] geçer, mert olmayanlar geçemez. Ve bu ilmi bilgiler bilir, cahil olan bilmez. Zira öte dünyalara ilişkin düşüncesi, yani akl-ı mead'ı yok ki anlaya. Böyle bilgileri işittiği yok ki bilebilirsin, öğrensin. Öyle başıboş kalır; arif bir üstadı yok ki, bile ve anlaya. Bu kere gözü gönlü kötülük ve kinle dolar, çaresiz kalır. Kalır, çünkü ona göre bu halkın davranışları ve sözleri küfürdür; az iken bunları kırmak gerek diye çalışırlar. Ama o (ol) halkın daha kötülükleri (ebteri) öyle sanır ki, Hakk erleri kırmakla tüketilir. Oysa onların yardımcıları Hakk'tır, mahluk, yani yaratılmış ona ne edebilir?

Eğer onlardan [S. 45] biri amcamın(ammin) oğlundan [sual] ederse, ben dahi özümden demezim ki, (onun) gönlü kin ve kötülükle dolu(tolu). Derim ki, Molla (Mınle)Sevinirik(n) oğlu Doyuran ağanın ulu babası Hızır'dan böyle işittim. "Kabul ederse ne hoş, etmezse, amcam oğlu kendisi kabul eder" dedi.

Öyleyse bilesiniz, şimdi Tanrı hakkı için da'vam odur ki, gözüm ile gördüm, gönlüm ile inandım; görmediğim ve bilmediğim yerden haber vermem, elim ermediği yere el uzatmam. Sözümün geçtiği yere de söz demem. Gördüğümü görmüş, nişan verdiğime ermişimdir. Övüşte tanışım [S. 46] o kişi(den)dir ve benim istediğim odur.

³³ Kaygusuz Abdal burada, Batını tasavvufta, yani Alevi inanç felsefesindeki 'Tanrının arkadaşı/dostu', 'Veli'nin, dolayısıyla İmam Ali ile başlayan Vilayet makamının, Nübüvvet (Peygamberlik) makamıyla eşit olduğunu; daha da ileri giderek velilerin peygamberler gibi bir meleği (Cebraili) de aracı koymadıklarını vurguluyor.

³⁴ Otuz kuşun meclis kurarak konuşup tartıştığı ve birçok mutasavvıfı olduğu kadar, en fazla da Mevlana'yı etkilemiş olan Doğu felsefesinin bu çok önemli mistik yapıtı, 1110/42-1220/29 yılları arasında yaşamış büyük İran sufi Feriduddin Attara'a aittir.

³⁵ Bizim tekstimizde sadece üç-dört kez kullanılmış olan Mî-dâni, Meydânî okununca bir özel admış gibi anlaşılmalıdır. Ancak bu *Pendname*'yi de içine alan geniş kapsamlı *Budalaname* metninde "bil ki, bilin ki, bilesiniz ki" anlamlarına gelen ve paragraf başlarında oldukça sık kullanılmış Mî-dâni tercih ettik. Yayınlanmış bu metin için bkz. Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri, Hazırlayan Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, KTB.Yayınları, Ankara-1983, s. 42-75

³⁶ Kaynak olarak verilen Kur'an ayeti ve Hadis'in açıklanan zahiri anlamları değil, tevil yorumu, yani içsel-batını anlamıdır bu; görüldüğü gibi 'bilgin ve arif insan' Tanrı ile eşleştirilmiş ve onların katında sohbeta katılmak, mest olup kendinden geçmek bin yıllık ibadete denk sayıldığı gibi, iki cihan halkının işlediği tüm iyiliklere de eşittir.

Bu yolda bana o yoldaş ola; söylediğimi o anlaya ve onun söylediklerini ben anlayayım. Ben dahi güç sorunlarımı ondan sorayım, onları çözerse teşekkür için canımı vereyim. Bilenden sormak ayıp değildir, zira şükür için kaşın? sormaya. Çünkü dost bizim, söz dahi bizim; her dem dost yüzüne bakalım. Özümüz ile diyelim, özümüz ile iştelim yarenleri. Hakk yoluna düşüp, her an ölümsüzlük suyu (ab-ı hayat) içelim. Gerçek temizlik ve doğruluk, sözünde durmak ve ikrarına bağlılık olmalı (sıdk-ı sefâsı ahde vefası oluna). Yoldaş olalım, söyleyen işiten bir olalım.

[S. 47] Azizim sözün aslı, sen seni bil demektir. Kendini gör bakalım, suret misin yoksa can mısın? Ya da kul musun, sultan mısın? Niçin sen seni bilmeyesin ki? Neden melek oğlu (Melek-zade), yani meleklik mekanın gülbahçesi(gülşân) iken, hamam külhanına razı olasın? İyilik midir (hayırmıdır) sana Sultan iken kul ve can iken ten olasın? Eğer Sultan isen emin ol, eğer can isen temiz oyuncu (pak-baz) ol. Aslını gözle ve eğer ten isen, -ne yazık ki-toprağa gömüldüğünde, bir daha can olasın, ya da kul iken sultan olasın. Şu halde şimdi bu cesareti sen sana göster ki, o zaman sen seni [S. 48] bilesin. Zira kendisini bilene atasının kanı helaldır, kendisini bilmeyene anasının südü haram ve cümle yediği boş ve yararsızdır. Nedenine gelince, fırsatlar elde iken ince- göz-kaş işaretini (gamz-ı nazenini) boşa harcadın ve yoldaşlarından ayrı düştün; yana yakıla gezersin.. Çok çok önceden seni asıl yurdundan, doğduğun ülkeden gönderdiler. Ardından mektup geldi ve haberciler de haber verdi. İyi amel ile yurduna döndüğün zaman birlikte alıp gidesin ve sana habercilerin sözüyle hareket etmeyip yüz çevirdin diyeler. Dünyanın süsü seni aldatıp, gaflet ağacına sağlamca bağladı. Cümle (yaptığın) işi tamam sandığın için şaşkınlığa düştün. [S. 49] O halde sen kendi bildiklerini (bir yana) koy da bir mürşid-i kamile eriş, arif ol. Bilgin ve gönül ehlinin sohbetine gir ki, gönlünde hikmet ve marifet çeşmeleri ortaya çıksın. Başkasının dertlerinden (aherin marazından) emin olasın . Çünkü insanda gizli dertler çoktur. Halkın sağ ve salim dediğine aldanma. Bencil ve şeytan sıfatlı olma. Niçin mi? Çünkü bu halk dünyanın ünü ve süsüne aldandığından, düzen ve hilesi onları mahrum bırakmıştır. Kendi canlarından haberleri yoktur, vade eriştiğinde sihir çubuğuyla vurur; kimini eşek, kimini maymun, kimini sığır ve kimini hınzıra çevirir. Her birini bir surete dönüştürmüş [S. 50] olduğunu görürsün.

Keder ve üzüntü başına üşüşmüş şaşkın ve başıboş kalmış olan dahi kim olduğunu (bendeciğin) bilmez olmuş. Çok pişman olurlar ama ne fayda? Yazık! Çirkin suretten kurtula, onu (başından) def'ede. Eynine ariflere yakışan giysiler giyinmiş ola. Kıyamet sabahı kabrinden doğrulunca yüzü ak, keder ve üzüntüsü yok ola, gözü Hakk'tan gayrisini görmeye.

Ey Dostlar, bilesiniz ki(Mî-dâni), Sizlere diyorum! yani bilir misin Efendi, daha aydınlık bir haber söyleyeyim. Eğer anlamadınsa bu haberden anlayasın, zira burada bir gizli anlam vardır. Ama o anlam gönülde yazılıdır, dile gelmez. Her kim gönüle yol bulursa, o ma'nayı çözürek kavırsa [S. 51] hakikatin adamlarından olur. Bu kere onun hükmü Kaf'tan Kaf'a, yani en uzak mesafelere dek geçer. Her nerde olsa dahi onunla birlikte olur. Çünkü sözün aslı gönüldür. Herkim gönül denizine yol bulursa, hangi gün isterse dalıp onu çıkarır. O zaman anlar ki, surete baktı, gaflete düşme ayıbını boynuna taktı ve tapınma hizmetlerini (ta'at hizmetin) ateşte yaktı. Dumanı göklere çıktı. Zira gönlü Hakk kendisi için yarattı. "Her kim beni isterse sınık gönüllerde bulsun"dedi. Her kim gönüle girmede, istediğini orada bulmadı. Yarın o, cemaata dahi girip Padişah didarı göremez. Gafil olma, gönüle yol [S. 52] bulan kişiye kul olan şaşkın değildir. Eğer o seni kabul ederse daha ne devlet? Şimdi o ki gönülden haberi olmaz, kamışı şekerden ayırmış olur. Ben ona ne diyeyim, ya o ne anlıya? Zira öğüdü ehline vermek uygundur. Ceylan göbeği sedefde gerektir demişler. Şimdi cahil kimse marifete Allah derse, tuzlu yere tohum ekmek gibi olur ve merkep boynuna cevahir taşı asmaya benzer. Ve de sığır önüne şeker dökmek gibidir. Öğüt inanana, devlet cahile sıkıntıdır, eziyettir. Ancak isterse Allah deyip, Hakk tealanın askeri olur.

Her kim kötü (kem) gönüle girerse, orada ne kadar nesne var ise [S. 53] sürüp çıkartır. Alçak ve hainleri (Muhanetleri) er yapar; erleri korkusuz aslan (şir-i merd) ve cesur aslanları birey (ferd) eder. Ferdleri dert ehli eder, dertli bireylere şerbet verip paklaştırır saf eder. Bu kez, men dahele hukane aminen ila ahirihi (*Oraya giren sonuna kadar emniyette olur: Kur'an III, 97*) tahtına dahil olur ki, haklarında bu ayet inmiştir. Ve yine sonuna kadar (ila ahirihi) "keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duyarlar (la havfe aleyhim ve la hum yah zenun: Kur'an III. 170) Gel şimdi sen dahi gönül al, ailene Tanrısal bilim (ilm-i Rabbani) kitabından oku. Gönül göğünden doğan şans ayını ve mutluluk güneşini gör, ta ki gözünden gaflet perdesi kalkıp, Hakk kitabı parlaysın. Kara dikenden [S. 54] ak güller açsın. Vücudun karanlığından ışıklar saçsın. Gönül sarayı aydınlansın ve hırsızlar çekilip çıksın, yerine melekler dolasın. Zira bu vücut bir mekandır ve sana kiraya verilmiştir; içinde oturup rençberlik edesin. O dükkanın içinde hazine vardır. Dükkan elinde iken o hazineyi bul, yoksa vade erdiğiğinde seni dükkandan çıkarırlar ve hazineyi bulup alırlar. Ardınca bakakalırsın İşte vücut mülkü o zaman sana teslim edilmiş olur ki, Süleyman mührünü nefsin devî, bencillik şeytanının elinden kurtarıp emin olasın. Yoksa hatemi, yani mühürü şeytanın eline verirsen [S. 55] Tanrıya tapan (Hüdaperest) iken, Şeytana tapan (Devperest) olursun. Örneğin bir kadın bir kimseye nikahlı olsa, bir başkası ile dahi nikahlanmaz. Yani insan dünyaya bağlı ise onda Hakk tasarrufu, yani Hakk ile birlikte olmaz. Amaç budur ki, talip benliği terketmeyince Tanrıyı gören (Hüdabin) olamaz. Sana diyorum kardeş(karındaş), hem de açıkça diyeyim; bu kez anlıyasın herif misin, zarif misin, şerif misin? Gönül külli çorgil(dert dolu?), gönül gözü ile gör; gönül kulağı ile dinle ve söyle! Koy beni, söyledene bak. Sakın kelle göz olma, dinle kabul eyle. Eğer sana kelle güzelliğini desem, gönlün halden hale döner, melul [S. 56]mahzun olursun. Neyliyeyim ki, senin senden haberin yok. Bu nazenin, bu zarif ömrü yele vermişsin, duz-i kârın (?) bu hale geçti. Kıyamet sabahı seni uykudan uyardıklarında, buradaki canı ve teni bulmazsa, o zaman vücudun mülkü de elinden gider. Çarkı felek o hisarı yıkar, suret ve ma'na elinden gider. Öyleyse, neden elindeyken can mülkünden haber almıyorsun? İki denizin kavuştuğu yer, o kavşak (Mecmâ'u'l bahreyn) sende iken ve Cam-ı cem padişahı³⁷ iken niçin dilenci olursun? Alemin canı ve maksudu, ulaşmak istediği sen iken neden öğrenci(şakird) olursun? Eğer said, yani mutlu isen, yokluk-hiçlik (fenâ) donunu [S. 57] çıkartıp sana sonsuzluk giysisi (bekâ geysusîn) giydirirler. Eğer şikayetçi(şâki) isen, nûr donunu çıkartıp, nar (ateş) giysisini giydirirler. "Dünyada ömrünü neye sarf ettin? İş kazancını(kâr kisbni) neye harcadın?" diye sorarlar. Yanıt verdinse ne hoş, veremedin ise gel gör toz-dumanı(?)(ukâbı) Ama, neyliyeyim, sen halinden haberdar değilsin; vücudun İskender'in aslanı (esed-i İskender)olmuş, sana öğüt bağı (bend-i nasihat) kâr etmez. Ne oldu sana? Sen dahi uyanık ol. Öbür dünyaya, ruhsal aleme ilişkin akılda yerini (akl-ı meâd-ı makarrin) alırsan, hasıl eyler dermanın, ona eresin.

Kör ve arsız olma. Senin taptığın Tanrı değil puttur. (Tanrıya) varma arzusunu [S. 58] duyarsın ama gönlün Lat ve Menat³⁸ ile dolmuştur; Kutsal Ruh'u (Ruhu'l Kudüs'ü) dahi ister, ama lanetli yalancı Mesih'den (Deccal-ı Lain) ayrılmaz. O zaman pişman olsan da fayda etmez. Şimdi artık Ruhu'l Kudüs'ün manasını bilen Arapça gramer lügatini (Sarf-ı Nahiv) neyleyler?Eğer şekerle sahip olsan mısırı neyleyler? Eğer misk-i halis, yani ceylanın derisi altından çıkarılan gerçek güzel koku sende varsa, Orta Asya'daki Hıta ve Hatın illerine neden gideceksin?³⁹ Onlar ki gelenekten yetişip arif oldu, onların gecesi Kadir gündüzü de bayram olmuştur. Onlar taklitçi iken arif, arif iken aşık ve aşık(seven) iken maşuk(sevilen) olur. Bundan ileri makam yoktur. Buna makam-ı Mahmut (En yüksek övgüye değer Muhammed'in şefaât makamı) derler; bilirsiniz ki (Mî-dâni), bunu sadece arifler [S. 59] bilir! Ancak bundan maksat odur ki,

³⁷ Doğu mitolojisinde şarabın icadeden kral Cemşid ya da Süleyman'ın kadehi.

³⁸ İslamiyet öncesi Kabe'de bulunan iki putun adı.

³⁹ *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri*'ndeki metinlerde (s.116,128) 'Hıta ve Hoten'

Hakk'ı burada iken bulasın ve hakikat sende iken sen seni bil, Hakk'ı bul. Ebedi yar ararsan, kendinden başkası değildir. Aşık olur isen kendi cemaline aşık ol. Zira sana senden güzel baki yar yoktur. Sen kendi ruhundan ayrılma, (o) mukaddestir. Ruhun cesedi arzu eder, cesedin ruhuna aşıktır. Daima birbirini arzu ederler. Birbirinden türemiş, çıkmıştır. Lakin varlığın İskender seddi olmuş, onun ruhuna örtü yaparsın. Eğer aslına/özüne ulaşırsan, Fenâ'dan Bekâ'ya, yani yokluktan-hiçlikten sonsuzluğa erersin. Sözün sonu(ve'sselam), Cennet ehli olursun.

TAMAMLANDI ve SONA ERDİ.

[S. 60] Atamızın aslı, atamızın atasının, atasının...aslı nereye çıkar? Onların künyesini açıklamaktadır. H.1047(1638) senesi Veli Baba hayattadır:

Sultan Mehmed,
bin Nebi Efendi Çelebi,
bin Mehmed Çelebi-bin Bayraktar Süleyman Çelebi,
bin Ahmed Çelebi,
bin Kara Ahmed Çelebi,
Bin Hacı(?) Mehmed Çelebi,
bin Budala Ahmed Çelebi,
bin Deli Nebi Çelebi,
bin Mustafa Çelebi,
bin Hüseyin Çelebi,
bin Ahmed Çelebi- bin Nebi Çelebi,
bin Şayh Hasan Çelebi,
bin Şeyh Mustafa Çelebi, diğeri Hüseyin Şeyhoğlu(?),
bin Veli Baba Sultan bin Hüseyin Seyyid-i Sülale-i tahire-i (temiz soylu) Zeynelabidin.
Sene 1040 (1630-31)

[İzzetli saadetli benüm biraderüm Hüseyin Efendi Hazretlerine, sene 1125/1713, Pir Efendizade Mehmet oğlu]⁴⁰

⁴⁰ İncelediğimiz Veli Baba Elyazması'nın fotokopisinde bu imza çıkmamış. Öyle anlaşılıyor ki, 1647 yılında Kara Haydar Oğlu tarafından Dergah'ı basılarak öldürülen Veli Baba Sultan'ın, 1630/1 istinsah edip 7 yıl sonra gözden geçirerek yeniden imzaladığı 'Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi ve Kaygusuz Abdal Pendnamesi ' 83-84 yıl sonra Öksüz Nebi Çelebi oğlu Seyyid Mehmet'in dergahın başında bulunduğu dönemde yeni bir kopyası çıkarılmış. Müstensih tarafında kendi kardeşi Hüseyin'e hediye olarak sunulmuştur.